

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ТА СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНОГО ЗМІСТУ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ У ПЕРЕКЛАДІ

*О.В. Артёмцев, кандидат філологічних наук**

Розглянуто особливості відтворення концептуальних та семантико-прагматичних параметрів сучасних німецьких політичних промов у процесі перекладу. Зроблено спробу виявлення механізмів дослідження труднощів при перекладі політичних промов засобами української мови.

Політична промова, концептуальні параметри, семантико-прагматичні параметри, труднощі перекладу.

Політичні промови представників різних культурних середовищ привертати увагу багатьох лінгвістів, інтерес яких збігався у дослідженні імпліцитних семантичних процесів структурування мовних одиниць текстового рівня. Однак недостатня увага приділялась відтворенню політичних промов засобами мови, яка належить до іншої культури. За таких обставин виникла потреба у вивченні цього феномену у рамках перекладацького аспекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Отже, в останні роки з'явилося чимало наукових праць, які в різній мірі об'єктивності висвітлюють відтворення промов політичних діячів різних рівнів [2; 3]. До уваги беруться тільки окремі аспекти перекладу, яких недостатньо, щоб зрозуміти, як у дійсності відбувається переклад промов на рівні текстуальної репрезентації. Поза увагою залишаються шляхи відтворення стилістичних та прагматичних характеристик політичних промов з урахуванням гендерного аспекту [2, с. 4; 5, с. 23].

Мета дослідження – розгляд методів та способів відтворення при перекладі на українську мову концептуальних та семантико-прагматичних ознак політичних промов німецьких політиків.

Виклад основного матеріалу. У пропонованій статті робиться спроба дослідження відтворення політичних промов у рамках функціонально-комунікативного підходу, з огляду на те, що основоположником функціонально-комунікативного підходу до вивчення проблем перекладу на пострадянському просторі вважається відомий перекладознавець А.Д. Швейцер, якому належить ідея про функціональну домінують тексту як інваріанта перекладу (6). У своїх фундаментальних працях вченим у досить деталізованій формі була описана функціонально прагматична модель перекладу, процес прийняття рішень на основі тієї чи іншої конфігурації лінгвістичних та екстралінгвістичних детермінантів перекладу.

Особливістю цієї семантичної концепції в теорії перекладу безперечним є те, що три виміри (синтактика, семантика, прагматика) утворю-

ють семіотичну систему рівнів еквівалентності, в якій прагматичний рівень відносно семантичного виконує роль домінуючого елемента. В центрі уваги зосереджуються прагматичні фактори як комунікативна інтенція відправника інформації, цільова установка на адресата, комунікативна інтенція перекладача, які в кінцевому результаті впливають на якість здійснення перекладу. Інваріантним у процесі перекладу залишається сформований контекстом та ситуацією зміст відтвореної інформації засобами іноземної мови. Саме мовленнєвий контекст та комунікативна ситуація нейтралізують розбіжності між нетотожними значеннями обох мов.

До важливих детермінантів, роль яких є провідною в процесі відтворення, належать такі виміри як система та норма двох мов, особливості двох культур, дві комунікативні ситуації, функціональні характеристики висхідного тексту (ВТ), норма перекладу. Отже, текст може бути джерелом синергетичного потенціалу, масштаби дій якого залежать від синтаксичних, семантичних та прагматичних детермінантів. Потрібно зауважити, що текст, в свою чергу, детермінує характер їх реалізації. Такого плану двостороння взаємодія вказує на взаємозумовленість та безперервність процесу відтворення, в якому прагматичні та семантичні структури визначаються мовленнєвою ситуацією, здатною мотивувати мовленнєві вчинки партиципантів перекладацького процесу [1 –5].

Оскільки всі учасники перекладацького процесу діють у рамках прагматико-семантичної моделі, всі перекладацькі методи, способи та прийоми мають лінгвістичний та екстралінгвістичний характер. До того ж, лінгвістичні причини цих процедур тісно пов'язані з розбіжностями мовних систем, норм та узусів мови перекладу та мови оригіналу, а екстралінгвістичні фактори відображають диференціал у значеннях і досвід автора оригіналу та адресата. Така модель перекладацького процесу може бути покладена в основу дослідження концептуальних та семантико-прагматичних особливостей перекладу німецьких політичних промов різних політичних фігур сучасної ФРН, мовлення яких характеризується високим ступенем прагматизму.

Найважливішим для перекладацького аналізу політичних промов є аналіз особливостей відтворення семантико-прагматичного та концептуального аспектів, а саме індексальних висловлювань, фактора соціальної ситуації мовленнєвого акту, фактора адресата, перформативних висловлювань та ролі концептуальної семантики у вираженні прагматичності висловлювання. Щоб пересвідчитись у виникненні труднощів передачі таких вимірів у перекладі, потрібно проаналізувати такі приклади:

*“Und über **eines** vor allem können wir uns freuen: Noch nie hatten im geeinten Deutschland mehr Menschen Arbeit als heute. Die Zahl der Arbeitslosen ist die Niedrigste seit fast 20 Jahren. – При цьому є дещо, чому ми можемо особливо радіти: ще ніколи в об'єднаній Німеччині так багато людей не мали роботу як нині. Кількість безробітних є найнижчою за останні майже 20 років” [7, с. 40].*

Відтворюючи цю думку засобами української мови, принципово важливим є збереження дейктичного висловлювання “über **eines**”, а також

перлокутивності, яка виражається контекстом *“können wir uns freuen, noch nie im geeinten Deutschland”*, в якому імпліцитно реалізуються концепти єдності та гордості. Переклад цього речення був здійснений способом калькування, що є недоречним у цьому випадку, оскільки в такий спосіб втрачається прагматично релевантна інформація для іноземного адресата, яка присутня в оригіналі. До того ж, з точки зору української мови, порушений порядок слів *“за останні майже 20 років”*. Тому пропонується такий варіант перекладу цього фрагмента:

“І передусім ми можемо радіти тому, що вперше з часів об’єднаної Німеччини така велика кількість людей має роботу. Майже за останні 20 років рівень безробіття є найнижчим”.

Таким чином, зберігаючи у тексті перекладу дейктичне висловлювання *“радіти тому”* та використовуючи додаткове дейктичне висловлювання *“така велика кількість людей”*, підсилюється рівень перлокутивності. Значну роль відіграє також антонімічна заміна *“вперше з часів об’єднаної Німеччини”*. В цілому, комплексне використання таких перекладацьких процедур впливає на рівень адекватності відтворення прагматичної інформації.

Цікавим з точки зору аналізу відтворення семантико-прагматичних та концептуальних вимірів може бути такий фрагмент промови:

“Deutschland ist so erfolgreich, weil Sie Tag für Tag Ihre Arbeit machen. Sie sind früh morgens auf den Beinen. Sie arbeiten im Schichtdienst, an Sonn- und Feiertagen. Sie kümmern sich um Aufträge und um Ihre Mitarbeiter. Sie meistern Ihren Alltag, wie schwer er oft auch sein mag. Gemeinsam haben wir Enormes geleistet. - Німеччина є такою успішною тому, що Ви день за днем робите свою роботу. Рано вранці Ви вже на ногах. Ви працюєте позмінно, у неділю і у святкові дні. Ви дбаєте про замовлення і про своїх співробітників. Ви справляєтесь з тими завданнями, які ставлять перед Вами будні, якими б складними ці завдання часто не були” (8, с. 42).

У цьому випадку можна констатувати, що в тексті перекладу повністю збережені перлокутивність та рівень впливу на адресата, який досягається використанням займенників *“ми, наш, разом”*. Використовуючи ці слова, автор перекладу відтворює найважливіший для адресатів концепт єдності, який підсилюється діями *“працюєте, дбаєте, робите”*. До того ж слід зазначити, що завдяки вдалому перекладу фразеологізму *“Зранку Ви вже на ногах”* збережено непрямої акт висловлювання. Проте це речення потребує кращого формулювання з точки зору відповідності системі української мови. Тому пропонується такий варіант перекладу:

“Спільними зусиллями ми спромоглися досягти надзвичайно багато”.

Заслуговує уваги уривок новорічної промови Ангели Меркель такого змісту:

“Unsere Fußball-Nationalmannschaft hat in Südafrika ganz wunderbar genau die Tugenden gezeigt, die uns stark machen: Fleiß und Disziplin, Ideenreichtum und Technik auf höchstem Niveau. – Наша національна збірна з футболу дуже прекрасно продемонструвала в Південній Африці ті

чесноти, які роблять нас сильними: старанність і дисципліну, багатство на ідеї і техніку на найвищому рівні”[7, с. 39].

Загалом можна вважати, що це речення перекладено з урахуванням перлокутивного акту, який властивий цій новорічній промові. Відтворюючи концепти *старанність* та *дисципліна*, досягається мета донесення до українського адресата важливих якостей німецької спільноти, які відіграють провідну роль у досягненні результатів у будь-якій сфері діяльності, а саме у спорті. Однак недоліком цього перекладу є неврахування деяких моментів фактора адресата. Оскільки ця промова спрямована на внутрішнього адресата (тобто на громадян Німеччини), то допустимим є те, що деякі деталі опускаються, оскільки є зрозумілими всім громадянам Німеччини. Проте ці деталі повинні бути пояснені для зовнішнього адресата, яким виступають українські слухачі. Потрібно акцентувати увагу на те, що при перекладі словосполучення *“Unsere Fußball-Nationalmannschaft hat in Südafrika ganz wunderbar genau die Tugenden gezeigt”* слід використати доповнення, щоб пояснити, що саме відбувалося у Південній Африці. У зв’язку з цим пропонується такий варіант перекладу як *“На чемпіонаті світу у Південній Африці”*. Очевидно, що у такий спосіб перекладу враховується в повній мірі фактор адресата.

Наступне речення також реалізує в собі перлокутивний акт, метою якого є реалізація концептів жаль та співчуття Федерального канцлера з приводу втрат, які понесла країна під час бойових дій в Афганістані:

“Auch wenn kein Wort von mir das Leid der Familien und Freunde der Gefallenen tatsächlich mildern kann, will ich von Herzen sagen: Ich vergesse sie nicht. Auch die körperlich und seelisch Verwundeten vergesse ich nicht. Ich hoffe so sehr, dass sie rasch wieder gesund werden können. – Хоча жодне моє слово не спроможне реально пом’якшити страждання сімей і друзів загиблих, я все ж від щирого серця скажу: я їх не забуду. Як не забуду фізично і психічно поранених. Дуже сильно сподіваються, що вони швидко зможуть знову стати здоровими” [1, с. 40].

Такий переклад свідчить про те, що перлокуція при перекладі збережена, проте існують певні порушення системи мови, а саме при відтворенні словосполучення *“dass sie rasch wieder gesund werden können”* як *“вони швидко зможуть знову стати здоровими”*. Беручи до уваги цю ситуацію, слід пропонувати такий варіант перекладу:

“Дуже сподіваюся, що вони зможуть швидко одужати”.

У наступному випадку переклад дейктичного висловлювання знову є недоречним, оскільки викривляється зміст висловлювання :

“Sie haben mich ausdrücklich darum gebeten, Ihnen dafür zu danken. Das tue ich hiermit sehr, sehr gerne. - Вони настійливо просили мене подякувати Вам за це. Роблю це зараз з великим задоволенням” [7, с. 40].

У проаналізованому реченні перформативні висловлювання *“darum gebeten* та *dafür zu danken”* перекладені відповідно *“просили”* та *“подякувати за це”*. Фактично перекладач був вимушений випустити одне дейктичне висловлювання *“darum”*, оскільки його переклад не відповідає правилам системи української мови. Функцію обох дейктичних висловлювань

перейняла на себе фраза “за це”, що є вдалим перекладацьким рішенням .

Наступне речення є вдалим прикладом реалізації перлокутивного акту, який втілює у повній мірі прагматику політичної промови, тому що безпосередньо спрямований на адресата. Наслідком цього є те, що перекладач прийняв правильне рішення, переклавши зміст близько до тексту оригіналу:

“Dafür brauchen wir Sie: die Menschen, die etwas besser machen wollen, die sagen: Geht nicht, gibt’s nicht, die eine Idee haben und den Mut, sie auch umzusetzen. - Для цього нам потрібні Ви: люди, які хочуть щось зробити кращим, які говорять: так не піде, так не годиться, які мають ідеї і мужність для їхнього втілення в життя” [8, с.40].

Аналіз відтворення концептуальних та семантико-прагматичних засобів при перекладі політичних промов не обмежується вищезазначеним. Пропонується перекладацький аналіз такого прикладу:

“Wir nehmen den Begriff von der Bildungsrepublik Deutschland ernst: So schaffen wir viele neue Studienplätze und wir führen Bildungsgutscheine ein für Kinder, die bisher zu oft am Rande standen - Ми серйозно сприймаємо поняття “Освітня Республіка Німеччина”: наприклад, ми створюємо багато нових навчальних місць, а також запроваджуємо освітні ваучери для тих дітей, які дотепер часто були на узбіччі” [7, с. 44].

Слід зауважити, що переклад цього речення є загалом адекватним, особливо необхідно відмітити те, що перекладач додав дейктичне висловлювання *тих*. Проте, на нашу думку, перекладач припустився помилки при перекладі фразеологізму *“am Rande standen”* . У цьому випадку йдеться про освітні реформи, які стосуються захисту прав усіх дітей, у тому числі тих, які мали менше можливостей на навчання. Звідси, доречний такий варіант перекладу:

“Ми створюємо багато нових навчальних місць, також запроваджуємо освітні ваучери для тих дітей, які мали менше можливостей отримати навчання”.

У наступному прикладі, який підлягає перекладацькому аналізу, перекладач припустився помилки на лексико-граматичному рівні, неправильно переклавши складний іменник *“Bewährungsprobe”* як *“тест на випробування”*:

“Europa steht in diesen Monaten inmitten einer großen Bewährungsprobe - Європа цими місяцями проходить серйозний тест на випробування” [8, с. 43].

Помилка полягає в неправильній сполучуваності слів, що не відповідає нормам української мови. Тому пропонується такий варіант перекладу:

“Європа цими місяцями проходить серйозне випробування”.

Перекладацької помилки перекладач також припустився і при перекладі наступного речення:

“Wir, Deutsche nehmen unsere Verantwortung wahr - Ми, німці, реалізуємо свою відповідальність” [8, с. 40]. Перекладач недоречно застосу-

вав метод калькування, тобто припустився помилки на лексичному рівні. У цьому контексті словосполучення *“Verantwortung wahrnehmen”* слід перекласти так:

“Ми, німці, несемо відповідальність за наші вчинки”.

У ході перекладацького аналізу промов німецьких політиків було встановлено ряд релевантних труднощів, які є типовими в перекладацькій практиці. Характерні особливості перекладу політичних промов спостерігаються на лексичному, морфологічному та синтаксичному рівнях і пов’язані як з особливостями мови оригіналу та мови перекладу. На лексичному рівні такі перекладацькі труднощі переважно спричиняються елементами культурно-історичної інформації (фразеологізми, реалії, власні назви, кліше тощо), а також іншомовних понять (переважно англіцизмів) та аббревіацій. Концептуальна семантика викликає також певні перекладацькі труднощі, оскільки вона часто виступає семантичним ядром вираження перлокутивності мовленнєвого акту. У поєднанні з іншими видами семантики, вона утворює семантичний конгломерат, який при перекладі підлягає комбінованій переробці засобами української мови. Для подолання цих труднощів перекладачі вдавалися до використання повних, часткових еквівалентів, аналогів та описового способу. Часто використовувались такі перекладацькі трансформації як конкретизація, узагальнення, антонімічний переклад, транскрипція.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На морфологічному рівні найскладнішим є, наприклад, переклад складних іменників, тобто тих елементів, які відрізняються в мовних системах української та німецької мов. Складні іменники як правило перекладали за допомогою словосполучень або підрядних атрибутивних речень.

Для подолання труднощів на синтаксичному рівні перекладу, як правило, перекладачі використовували інтеграцію та фрагментацію речень. Крім того, слід враховувати особливості побудови речення та особливості особистого стилю перекладача, оскільки він також повинен відтворюватися при перекладі.

Перспективою подальшого дослідження може бути вивчення особливостей перекладу інтерв’ю політичних діячів різних німецькомовних країн з точки зору відтворення концептуальної та прагматичної семантики.

Список літератури

1. Арутюнова Н.Д. Фактор адресата / Н. Д. Арутюнова // Изв. Акад. наук СССР. Серия “Литература и язык”. – 1981. - № 4. – С. 356 – 367.
2. Брандес М. П. Предпереводческий анализ текста / М. П. Брандес, В. И. Провоторов. – М.: НВІ - Тезаурус, 2001. – 244с.
3. Ефименко А.М. Ошибки при передаче оценочности в публицистическом переводе / А. М. Ефименко // Смысл текста в процессе коммуникации: зб. науч. тр. – М.: МГПИИЯ, 1990. – № 363. – С. 102 – 111.
4. Кияк Т.Р. Теорія і практика перекладу (німецька мова) / Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с.
5. Паршин А. Е. Теория и практика перевода / А. Е. Паршин. – М.: Высш. шк., 2001. – 312 с.

6. Швейцер А.Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. – М.: Наука, 1988. – 215 с.

7. Сайт посольства Федеративной республики Германия в Украине: режим доступа http://www.kiew.diplo.de/Vertretung/kiew/de/03/AI_2011/rede_westerwelle_schewtschenko_universit_C3_A4t.html - Rede: "Deutschland und die Ukraine in einer Welt im Wandel"

8. Сайт посольства Федеративной республики Германия в Украине: режим доступа http://www.kiew.diplo.de/Vertretung/kiew/uk/03/AI_2011/rede_westerwelle_schewtschenko_uni.html - Виступ Федерального министра закордонних справ Німеччини Гідо Вестервелле перед студентами Київського Національного університету ім. Тараса Шевченка.

Рассмотрены особенности воспроизведения концептуальных и семантико-прагматических параметров современных немецких политических речей в процессе перевода. Сделана попытка выявления механизмов исследования трудностей при переводе политических речей средствами украинского языка.

Политическая речь, концептуальные параметры, семантико-прагматические параметры, трудности перевода.

The article deals with problems of peculiarities of the conceptual and pragmatic semantic translation of modern German political speeches. The methodological basis of investigation is the functional approach. Different linguistic means are described in this article to order research their implication. In the article a comprehensive analysis of methods of translation of political speeches is presented. A special attention is paid to the analysis of transformations and determined their role in rendering. The author tries to define the difficulties in the process of rendering of the political speeches by Ukrainian linguistic means. Special attention is paid to the classification of the difficulties while rendering. Therefore it is difficult to translate the modern German political speeches into Ukrainian.

Political speech, conceptual parameters, semantic-pragmatic parameters, difficulties of translation.

УДК 811.11:81'25

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕРМІНІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

**Л.С. Козуб, кандидат філологічних наук
О.Ю. Малишко, студентка магістратури**

Досліджено особливості перекладу англійської комп'ютерної термінології українською мовою. Особливу увагу звернено на такі способи

© Л.С. Козуб, О.Ю. Малишко, 2013